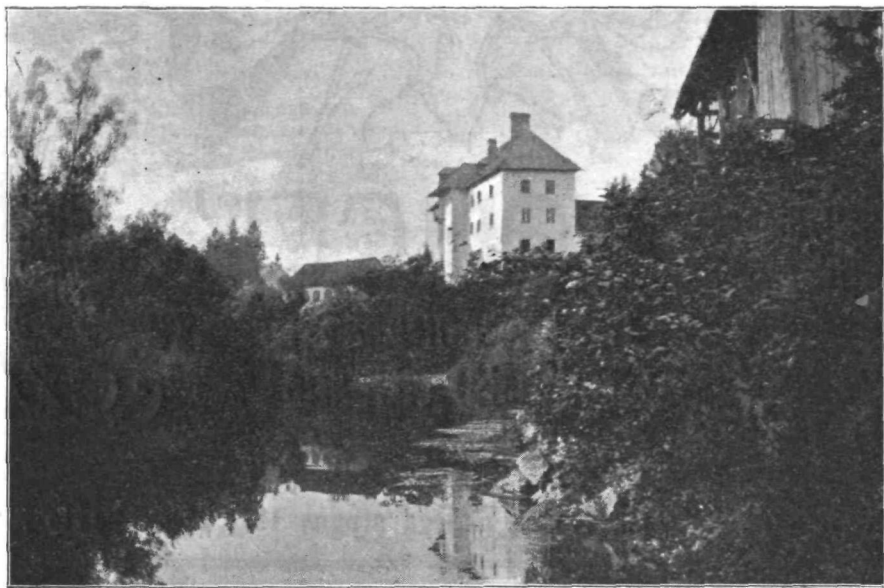
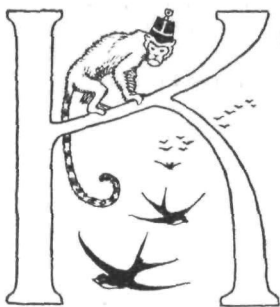

Gradac v Beli Krajini (grad).

ANTONIJA GRMKOVA:

Iz življenja naših malčkov.

ako zabavno in zanimivo je poslušati in opazovati otroke, posebno kadar jih je več skupaj, kaj vse te drobne glavice iztaknejo in uganejo! Jaz kot odgovajateljica tako malih otrok imam vsak dan to priliko in ko bi po tolikih letih napisala vse dovtipe in časih tudi kak resen dogodek, bi se jih nabralo gotovo že lep zvezek. Kako modrujejo ti možakarji, časih složno, časih se pa ta razprava razdeli v več strank, in navadno je tam zmaga, kjer načeluje kak večji in močnejši učenec. Časih pa je vse prav in dobro, kar kdo reče. Če ima n. pr. ta zavitek bonbončkov in nekaj teh razdeli med najbližje — potem je razumljivo, da vsi potegnejo z njim, in zmaga je njegova. Nekaterikrat je pa ta razprava tako hrupna, da pride tudi do dejanjskega spopada. Takrat pa mora poseči tudi moja oseba vmes, da pomiri in, če treba, tudi kaznuje prerazburjene duhove. Nekateri med njimi so res prebrisane glavice!

Opazovala sem nekoč bratca in sestrico. Slavko je bil star nekaj čez 5 let, a sestra Milica za leto mlajša. Sedela sta v isti klopi, ker samo on je razumel njene težnje in želje. Nekega dne je prinesel v šolo zavitek steklenih biserov, kakršne otroci nanizajo na sukanec. Pobotal se je z zadaj

sedečim dečkom tako, da si zamenjata bisere z lepim rdečim jabolkom Sklenjeno — storjeno! Skrb je bila samo ta, kako pojesti jabolko, da bi sestra ne zapazila, zakaj deliti jabolko z njo, mu ni bilo nič po volji. A bistra glavica si brzo pomaga iz zadrege. Spravi se pod klop, ugrizne sladko jabolko; počasi zleze izpod klopi in ga previdno žveči, ne da bi usta odpiral. Sestra ga pogleda in vpraša, kaj ima. On spusti jabolko za hrbet in ji pokaže prazne roke.

„Nič nimam, vidiš!“

Drugič se spravi pod klop. Zopet en odgrizek, pa zopet ven! Zopet ga pogleda sestra in zapazila je njegova gibajoča se usta.

„Kaj ješ, Slavko?“ ga vpraša radovedno.

„Nič!“ je bil odgovor.

„Pokaži!“

On je že odstranil iz ust vso nevarnost in široko jih odpre in pravi: „No, vidiš?“ Zopet zleze pod klop in zopet nov odgrizek. Ta pa je bil malo prevelik, da ga ni mogel tako hitro spraviti na varno.

„No, vidiš, da nekaj ješ,“ mu zopet pravi Milica, „no, pokaži, kaj imaš v ustih!“

„Igraj se in molči, drugače te gospa kaznuje,“ ji skrivnostno pošepeče. Tedaj je bilo tudi mojega molka dovolj.

„Lep bratec si res, ti Slavko!“ mu pravim, „zakaj ne bi dal tudi svoji sestrici koščka? Če tebi ugaja sladko jabolko, zakaj bi nji tudi ne?“

Sram ga je bilo, hitro ji je dal vse, kar mu je ostalo. Smejaje me je pogledala mala in slastno snedla ostali košček.

Moji mali poznajo tudi raznovrstne barve. Znajo tudi, iz kakih barv so sestavljene zastave, ki jih vidijo o raznih prilikah v Trstu. Poznajo slovenske, avstrijske, tržaške, italijanske barve.

Nekega deževnega dne pride večja gruča teh malih po stopnicah v šolo, živo se razgovarjaje. Še preden mi voščijo dober dan, mi pravi eden teh:

„Gospa, blizo vrat, prav pod zidom je ena cesarska kuščarica!“

„Kaj?“ se začudim jaz, „cesarska kuščarica?“ No, o taki živali pa res nisem še slišala, grem pogledat, kdo je to.“

„Jaz pokažem, jaz, kje je,“ se oglasi naenkrat iz več grl.

„No, pa pojdemo vsi pogledat to cesarsko kuščarico,“ pravim jaz, in vsi gredo za mano.

Pridemo k vratom, pod zidom v travi vidim lepo rumenočrnega močerada! Ta je dobil pač izvirno ime!

Posebno radi poslušajo moji mali povesti. Kadar hočem imeti mir, takrat rečem: „Otroci, sedaj vam povem povest!“

Od vseh strani ponavljajo:

„Tiho, tiho, gospa pove povest!“

„Ali bo žalostna ali vesela?“ vpraša eden.

„Ali je bilo res?“ se oglasi drugi.

„Tako ne pričnem nikoli, če boste vsi govorili. Povest, ki vam jo sedaj povem, je žalostna in resnična.“

Tedaj poslušajte! Bila sta oče in mati, ki sta imela pridno in dobro deklico Olgo. Oče je bil uslužben na ladjedelnici, kakršnih je pri nas v Trstu vedno. Nevarnost je tam velika, ker se pogostoma dogodijo nesreče. Taka nesreča je doletela tudi našo dobro družino. Neki dan pade oče v globočino ladje, kjer obleži mrtev.“

V živih barvah jim popišem žalost mamino in Olgino. Bolj rahločutna srčeca se že prikazujejo v solznih očescih. Deklice so nežnejše v čuvstvih od dečkov. Nadaljujem:

„Mamica od prevelike žalosti in napornega dela zboli in umrje, in v kratkem času je uboga Olgica sirota!“

Tu je vrhunec žalosti. Solz ni mogoče več vzdržati. Neka deklica z imenom Olga pa zajoka kar glasno, tako se ji je smilila deklica z njenim imenom. Nič ni pomagalo, ko sem potem nadaljevala, da je ljubi Božec poslal bogato dobro gospo k siroti Olgi, ki jo je odvedla na svoj dom ter skrbela zanjo kot prava mati in jo izšolala, da je postala učena gospodična. Nekateri porednejši dečki so se ji kar na glas rogali, češ, tako velika — pa joče! A tudi to ni nič pomagalo.

Čas je bil, da se odpravimo domov. Ko odmolimo, vzame vsak svojo čepico in se uvrsti par za parom. A Olga še joka. Tedaj ji rečem:

„No, nehaj, Olga, saj sta mamica in oče sirote Olge v nebesih, kjer je tako lepo, in z veseljem gledata na svojo hčerko, ki dela veliko veselje dobrotni gospé, svoji sedanji mami.“

Ko pridejo na cesto, se razprše nekateri tekaje, drugi počasi vsak proti svojemu domu. Olga gre v družbi dveh drugih deklic in si še vedno briše oči. Mimo pride neka gospa in sočutno vpraša, kaj ji je.

„Naša gospa je povedala v šoli žalostno povest,“ odgovorita drugi dve namesto Olge.

„No, ti si pa res dobrega srca, draga, nikar ne jokaj, saj je bila samo povest.“

„Ne, ne, naša gospa je rekla, da je bilo res,“ odgovori Olga v joku.

Gospa se zasmije temu odgovoru. Olga pa jo jezno pogleda in gre naprej, trdno prepričane, da je ta gospa gotovo neusmiljenega srca, ker se njeni žalosti še smeje.

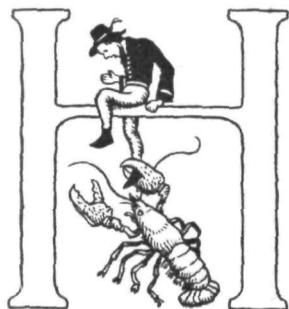

NIKE-PALNÁK:

Malička, ki je ljubila solnce.

(Konec.)

V.

uda je bila drugi dan vročina in ni obetala nič dobrega. Proti poldnevu so se vzdigovali tam na zahodu temni oblaki, in vse je kazalo, da bodo prihruli kmalu tostran Drave. Ptiči so umolkni in si iskali skri-vališč, le lastovice so se hitro podile nenasitne vedno niže in niže. Kmalu pa se je vsepovsod naselil mir čudovit, strašen mir. Zamolklo je bilo čuti oddaleč grom, bliski so švigali kot hitre ognjene kače iz oblaka v oblak . . .

„Da, Malička, Malička, kaj pa počneš? Ne vidiš, da dežuje — že padajo kaplje, in ti sediš tu na dežju z mojo lepo knjigo“, tako se hučuje Vanček. Res ni videla Malička ne oblakov nad seboj ne oblakov za seboj, ni slišala groma nad seboj, ampak je gledala in gledala kraljeviča in kraljično . . . je sanjala in sanjala o lepi zlati deželi solnčni . . .

Strahu je strepetala ob nenadnem nastopu Vančkovem. Ta pa ji iztrga knjigo iz rok, jo sune v jezi od sebe in zbeži, da ubeži plohi, ki se je ponujala vedno boljbolj. — A ubežala ni Malička: kakor je padla, tako je obležala. Po njej je prala ploha, in ona ni mogla vstati.

Tako jo je našla babica, ki je prihitela z njive, jo vzdignila in nesla v sobo. Malička se ni zavedla. Atek je poklical zdravnika, ta je majal z glavo, ni rekel ne „ne“ ne „da“, le toliko je potrdil, da se zdaj še ne da določiti. — Atek je sedel pri nji in poslušal čudne besede, ki so jih šepetale blede, vroče in suhe ustnice.

In tedaj je bilo, ko je sanjala Malička, da se je godila

Bajka s solnčnico.

Z vso svetlobo je zasvetilo solnce, z vso toploto je zagorelo . . .

Zažarelo je, da je žarelo po vsi zemlji, da so opojnejše zadehte le vijolice in ciklame, da so glasneje zažvrgoleli slavci in škrjanci. Tedaj se je dvignila tudi solnčnica više: bolj so zahrepeneli njeni cvetovi, bolj so zatrepetali njeni listi . . .

In glej! Ni bilo več solnca na nebu! V zlati kočiji, v katero je bilo upreženih šest belcev, se je vozil po nebesni modrini mladenič, ves ožarjen od zlata, ves bleščeč dragih kamenov. Po svileni obleki so se mu na ramena usipali zlati kodri, in dolg plašč mu je odeval ledja. Lahno se je nasmejaj, ko se je vozila kočija po nebesni modrini, lahno so poletavali zlati kodri za njim, pa se usipali še jasnejši, še svetlejši okolo belega vratu po krepkih ramah.

„Oj, kraljevič!“

Zahotelo se mu je domovanja lepega, veselega, ne samotnega — in žalen je bil lahen usmev, ki je obkrožal ustna . . .

„Oj, kraljevič!“

Zahrepeneli so solnčnici cvetovi, bolj so zatrepetali njeni listi . . .

In glej! Ni je bilo več solnčnice! Ni bilo kočice, ni bilo gredice. Palača, zidana iz belega, rezanega mramorja, je stala stredi vrta, polnega pestrih cvetov in rajskih dišav, polnega toplote in opojnega vonja. Široke bele ceste so bile izvedene po njem, posute z dobrim peskom, da bi lahko šuštel kolesa kočije kakor bi stresal cekine. Široke so bile zelene preproge, ki so se vile od cest tja v stoletne temine visokih hrastov, da ni motila svete tišine stopnja, če je stopila sem. In tam ob palači iz kristalov, čistih, jasnih, je rezana veranda; ob nji se vijejo bele teje in rdeče rože, da je tako polna vonja, kakor bi se izlilo vanjo morje dišav. Malo je videti kristalov, ker jih zakrivajo bahato zarasle bele teje in rdeče rože . . .

Odkod je tvoje lice, o devica, ki sedi v kristalni verandi? Ali ti umivajo kožo razstopljeni biseri, ki jih je nametala jutranja rosa na zemljo? Ali se koplješ v polni rdečici dišečih rož, za katere se skrivaš? Odkod tvoje lice, o devica? — O, kraljična, odkod temno zlato tvojih zlatih las — ali so se listi solnčnice izpremenili s svojo barvo v čisto rudo, ki ti obkroža žarko lice? Odkod temno zlato tvojih zlatih las, o kraljica? — Princezinja, odkod svila in baržun tvoje zelene odeje? So zbrale vse moči nežne pomladi svoje smaragde, da ti stko iz njih plašč? O, princezinja, odkod? —

Lahno so dirjali belci, upreženi v zlato kočijo, po nebesni modrini. Žalen je usmev, ki obkroža kraljevičeva lica . . .

„Oj, kraljevič!“

In zgodilo se je: kakor bi se razsuli cekini po belem drobnem pesku, je zazvenelo, in belci so obstali; prav pred kristalno verando bele palače so se ustavili.

Dvigne roke. Solnce in žarki se mu vsujejo iz njih; odpre usta h govoru — in cvetice se vijejo iz njih . . . Nagne devica svojo glavo, da posluša glasove:

„Pridi! Kraljica moja si, in tvoje ime je Solnčnica. Videl sem te in zrl tvojo lepoto iz daljnih daljin. Videl sem, kako si hrepenela Solnčnica iz kristalne verande, iz belega gradu, k meni. Pridi! Kraljica moja si, in Solnčnica je tvoje ime. — Glej! Povsod je moje kraljestvo, in daleč, daleč je moj dom. Ni še stopala tam človeška noga. Ni snega ni mrazu ni vročine tam, kjer stoji moj zlati grad. Sveti in žari se zunaj, blesketa se devet vitkih stolpičev po deželi okrog, da ni tamkaj nikdar noči, vedno le jasni beli dan. Sveti in žari se grad v svojih notranjih stenah, obokanih z dragimi kameni, ki kažejo najlepše pestre rože. Kamor pogleda oko, tam je vse zlato: mize, stoli, vse, vse . . . Okrog gradu pa vejejo lahni topli vetrčki, ki grejejo lahko in varujejo vročine. Tam sem doma jaz, kraljevič. Solnce. Ni sedanjosti ni preteklosti ni prihodnosti v mojem kraljestvu; kraljujem le en dan in kraljujem že od vekov vek . . . Zlata ptica je živo

bitje, da mi poje lepo in ljubo. Tak je moj dom — pridi, pridi! Solnčnica je tvoje ime, in moja si kraljica!“

„Oj, kraljevič!“

„Zazdi se mi, ko me zbudi iz dremanja s svojim petjem zlata ptica, kot bi potrkavali zlati kraguljci, da iztegnem svojo roko: „Zdaj!“ — Zlata kočija na dveh kolesih, pred njo vrsta belcev. Bliskoma zdirjam po širni planjavi naprej, naprej... nikjer ni kamena, ki bi bil v napotje; cesta je bela in gladka... Dosti mi je vožnje; iztegnem roko: „Zdaj!“ — Belci me zapeljejo nazaj na moj grad. — Lep je bil dan, svetloba in toplota je bila po vsem cesarstvu — žarki so lili na vso zemljo...“

Zahoče se mi srebrnih ladij. Pod gradom je brezmejno, večno morje; sinje je, mirno je odvekomaj, nikdar se ne razburkava, nikdar ne žene valov; diha in giblje se lahno, lahno, prijazno je mežikanje njegovih očesc...

Zahoče se mi srebrnih ladij: „Zdaj!“ — Pripravljenih jih je brez števila — vse so svetle, in svetla so njih srebrna jadra. Bliže in bliže plavajo in zveseli se jih moje oko, kot bi ga pozdravljala jata belih golobov. Toliko jih je, da prepregajo časih vse sinje morje in ga pokrijejo kot z velikansko rjuho. Lastna senca pada na nje, da osivijo; temne so in težke — in žaloste se moje oči: „Zdaj!“ — In ladje izginejo z gladine, dokler jih ne pozove zopet moj glas. — Tedaj je bila zakrita ljudstvu v mojem cesarstvu zlata kočija; srebrna jadra, sivo in temno so se mu videli oblaki in oblaki na neizmerni modrini mojih gladkih cest...

Tako je pri meni življenje, kraljica moja, ki je tvoje ime Solnčnica. Pridi, pridi, da se veseliva skupaj vrste belcev pred zlatim vozom, da se radujeva skupaj srebrnih ladij, podobnih jati golobov!“

„Oj, kraljevič!“

„Roko v roki se bova izprehajala po zlatem gradu in poslušala petje najine ptice, kot bi potrkavali zlati kraguljci... Kot en dan bo najino življenje, pa bova imela pred seboj še vso dolgo, dolgo večnost...“

Zazdelo se nama bo, da iztegneva obe roki: „Zdaj!“ — Zlata kočija na dveh kolesih, pred njo vrsta belcev. Bliskoma zdirjamo po širni planjavi naprej, naprej... nikjer ni kamena, ki bi bil v napotje; cesta je bela in gladka... Dosti nama je vožnje; iztegneva roki: „Zdaj!“ — Belci naju zapeljejo nazaj na najin grad...

Zahoče se nama srebrnih ladij: „Zdaj!“ — Pripravljenih jih bo brez števila: vse svetle in svetla njih srebrna jadra. Bliže in bliže plavajo, in zveseli se jih najino oko, kot bi ga pozdravljala jata belih golobov. Na eni zdrčiva po brezmejnem, večnem morju, ki je sinje in mirno odvekomaj, ki se nikdar ne vzburkava, nikdar ne žene valov; ki diha in se giblje lahno, lahno in je prijazno mežikanje njegovih očesc...

„Oj, kraljevič!“

„Pridi, pridi! — Moja kraljica si, in Solnčnica je tvoje ime.“

Nagne Solnčnica svojo glavo — in glej! Na nji se sveti zlata krona, vsa posuta z dragimi kameni. Kot cvet breskve je njeno lice, kot rdečica rože njeneustnice, kot bele teje je bela koža, ki gleda iz valovite obleke;

iz rdeče v rumeno, iz rumene v zeleno se preliva ta ter se sveti v žarkih, ki se odbijajo od zlatih žarkov kraljeviča Solнца...

„Oj, kraljevič!“

VI.

„Ti moja, ti moja...“ so šepetale tanke suhe ustnice bolne Mimike. Več dni je že, kar visi med življenjem in med smrtjo. „Prehlajenje,“ je dejal zdravnik, „hudo prehlajenje.“ Pravil je neke učene besede, ki naj bi pomenile njeno bolezen. Ni ga razumel oče; eno je videl: Mimika je izgubljena, izgubljena! Kakor je zaspala njena mati, ta dobra, tako bo zaspala njegova hčerka, njena hčerka...

In težko je bilo možu. Po vse noči je posedal ob postelji svoje Malčke, poslušal njene radostne vzklike, pa polagal mrzlo roko na njeno razbeljeno čelo. Gledala ga je tako svetlo in ga ni spoznala; dvigala je svoji rokci, ju krožila v objem, pa ga ni objela; klicala je hrepeneče, vroče, pa niso njemu veljali njeni klici...

In težko je bilo možu.

Tako-le lepe noči, ko je svetil mesec bolj skozi okno kakor je v sobi
brlela luč, je bilo, da je gledal viničar svojo drobno Maličko, ji gladil s
čela temne laske, pa se je radoval njenega miru, njenega enakomernega
dihanja. Kakor iz srebra je bil njen obrazek, ko je lila mesečina nanj. Tedaj
so se odprli očki, temni očki, tedaj so se razpustile ustnice, tanke, suhe
ustnice male bolnice:

„Atek!“

„Kaj je, Mimika?“

„Kje pa je solnčnica?“

„Zunaj je; velika in močna je že zrasla.“

Ni verjela Malička:

„Atek!“

„Kaj bi rada?“

„Prinesite mi jo noter!“

Šel je oče ter se vrnil z velikim rumenim cvetom, ki je žalostno po-
vešal svoje velike liste ob robu, ker ni bilo solnca.

„Tu jo imaš, Mimika.“

Vzela jo je, jo dolgo gledala, in svetili so se temni očki ...

„Atek!“

„Kaj hočeš, dete?“

„Atek, tedaj pa sem jaz Solnčnica . . .“

„Kaj si?“

Zaprli so se očki, prstki so krčevito oklepali solnčnico, in počasni, sunkoma so bili dihi, ki so prihajali iz drobnih prsi. Ni več klicala očeta, ki je sedel poleg posteljice, jo božal s trdo roko ter ji jo polagal na razbeljeno čelo — tiho je bilo, tiho ...

Prvi solnčni žarki so se prismejali v nizko sobico. Tedaj so se odprli očki, zasvetili so se, tedaj so zadrhtele tanke, osinele ustnice:

„Solnce! . . .“

Zaprle so se ustnice, zaprli se očki za vedno . . .